

over the interference of mother tongue on the process of second language learning is investigated. In conclusion the ways of dealing with mother tongue interference and solutions of problems with the second language acquisition are suggested.

Key words: language acquisition, language learning, mother tongue, typology of languages

İNGİLİS DİLİNİN QRAMMATİKASININ TƏDRİSİNDƏ AUTENTİK MATERIALLARDAN İSTİFADƏ

müəllim Quliyeva Səmayə
Semayequliyeva99@gmail.com

Azərbaycan Dövlət Bədən Tərbiyəsi və
İdman Akademiyası

Nəşr tarixi

Qəbul edilib: 1 oktyabr 2019

Dərc olunub: 5 noyabr 2019

© 2019 ADBTİA. Bütün hüquqlar qorunur.

Annotasiya: İngilis dilində qrammatikanın tədrisində autentik materiallardan istifadə edilməsi məsələsi müasir metodikada aktualdır. Çünki biz qrammatikanın tədrisini və eyni zamanda xarici dildə ünsiyyəti zəruri hesab edirik. Hər iki məqsədə eyni zamanda nail olmaq autentik materiallardan istifadəni zəruri edir. Məqsədımız qrammatikanı daha maraqlı, interaktiv, müasir metodlarla tədris etmək, xarici dil fənninə qoyulan məqsədlərə daha praktik yolla nail olmaqdır. Məqalədə autentik materiallardan məqsədyönlü istifadə, tələbələrə real dil mühitinə sövq etmə ilə əlaqəli araşdırma nəticələri təqdim edilmişdir.

Açar sözlər: autentik materiallar, kommunikativ yanaşma, induktiv metod, deduktiv metod, real həyat situasiyaları

Giriş: Xarici dillərin tədrisi üçün tərtib olunmuş proqramlara diqqət yetirdikdə görürük ki, qrammatik materialın tədrisinə

xüsusi yer verilir. Şifahi nitq bacarıqlarının inkişafını da bir növ qrammatik səriştə ilə əlaqələndirən müəlliflər az deyil. Ümumilikdə götürüldükdə hər hansı bir dilin qrammatik quruluşuna yiyələnmədən həmin dildə səlislə danışmaq mümkünsüz olacaq. Bu daha çox onunla bağlıdır ki, tələbələr dili auditoriya mühitində, müəyyən zaman müddətində öyrənirlər. Onlar real dil mühitində yaşayırlar. Bu baxımdan qrammatik materialın mənimsədilməsi xarici dilin tədrisi prosesində önəmli hesab edilir.

Xarici dilin tədrisində qrammatikanın rolu məsələsi hər zaman dilçi və metodistlərin diqqət mərkəzində olmuşdur. Belə ki, P.Ur, C.Harmer, C.Skrivener və digər metodistlər qrammatik biliyi xarici dildə uğurlu ünsiyyətin vacib elementi hesab edirdilər. [6, 79] Azərbaycan dilçisi Oruc Musayev isə qrammatikanı dilin onurğa sütunu adlandırmışdır.

Qrammatikanın tədrisində əsas məqsəd kommunikativ məqsədlərə nail olmaqdır. Qrammatik biliyə yiyələnən hər bir xarici dili öyrənən həmin dil üzrə dil daşıyıcıları ilə ünsiyyətdə daha səlislə olur və onların istifadə etdiyi qrammatik vahidləri asanlıqla başa düşür. Tələbələrə həm səlisləlik, həm də qrammatik dəqiqlik aşılanmalıdır. Qrammatika dilin mühüm aspektlərindən biridir. Tələbə xarici dildə danışılana başa düşmək və özünü düzgün ifadə edə bilmək üçün öyrənilən dilin qrammatik xüsusiyyətlərini mənimsəməlidir. Əlbəttə, tələbə cümlədə bütün sözləri bilməyə bilər. Lakin verilən cümlədə sözlər arasındakı əlaqəni görə bilməsə onu başa düşməkdə çətinlik çəkəcək. Qrammatika biliyi olmadan nitq mümkün olmayacaq. Biz öyrətməliyik ki, xarici dildə düzgün cümlə qurmağı, sözlərin işlənmə yerini öyrənmədən nitq prosesi mümkün ola bilməz. [2, 24]

Qrammatikanı dəqiq və uyğun işlətmək bacarığına yiyələnmək üçün tələbələr həm yazılı həm də şifahi ünsiyyət qurmaq vərdişlərinə yiyələnməlidirlər.

Qrammatikanı tədris edərkən biz əsasən dərslərdən istifadəyə üstünlük veririk. Əgər bu materiallar davamlı istifadə edilsə

tələbələrin dili öyrənməsinə motivasiyasını azaldar. Əksər dərslərdə qrammatikanın nəzəri izahı və çalışmaların edilməsi nəzərdə tutulub. Bu problemlə əlaqəli olaraq biz dərslərdən əlavə materiallardan istifadə edə bilərik. Çox zaman istifadə etdiyimiz bu əlavə materiallar da autentik materiallar olur. Bəs autentiklik nədir və qrammatikanın tədrisində niyə istifadə edilməlidir?

Autentik material xarici dili orijinal, pedaqoji məqsədlər üçün yaradılmamış, dəyişikliyə uğramamış materiallar əsasında tədris etmək mənasını verir. [6, 12]

Dərsin məqsəd və vəzifələrindən, öyrəncilərin yaş və bilik səviyyəsindən asılı olaraq dil materiallarında müəyyən dəyişikliklər edilir. Məsələn, uzun mətnlər qısaldılır, mürəkkəb cümlələr sadələşdirilir, müəyyən çətin sözlər çıxarılır və ona pedaqoji xüsusiyyət verilir. Autentik material dil daşıyıcılarının bilavasitə istifadə etdiyi materialdır, yəni heç bir dəyişikliyə uğramamış material. Lakin hər materialdan da autentik material kimi istifadə edilə bilməz. Əsas məsələ həmin materialın dərsin mövzu və məqsədinə uyğun olmasıdır. Bu materiallar tələbələrin bilik səviyyəsinə, lüğət ehtiyatına, öyrəndikləri qrammatik biliklərinə uyğun seçilməlidir. Müxtəlif janrda bədii əsərlərdən parçalar, teatr səhnələrindən nümunələr, qəzet, jurnal məqalələri, müxtəlif məqsədli elanlar, reklam mətnləri, dialoqlar, şeirlər, şəhərin görməli yerlərinin, tarixi abidələrinin şəkilləri, milli mətbəxt reseptləri, xəritə, televiziya verilişlərinin proqramları, mahnılar, hekayələr, romanlar autentik materiallar hesab edilir.

Bir önəmli məsələni qeyd edək ki, tələbələrin qarşılaşdığı əsas problemlərdən biri və ən mühümü onların dil daşıyıcılarının nitqini anlamaması, və onunla məhz onun danışdığı dildə öz fikrini ifadə edə bilməməsidir. Və biz müşahidə edirik ki, illərlə xarici dilin qrammatikasını öyrənən, lüğətini əzbərləyən dil öyrəncisi dil daşıyıcıları ilə ünsiyyətə girə bilmir. Çünki o real dil situasiyaları ilə rastlaşmamış və gündəlik həyatda istifadə edilən qrammatik strukturları təcrübədən keçirməmişdir. Autentik materiallar isə dil öyrənlərin

kommunikativ bacarıqlarını inkişaf etdirməyə yönəlmişdir. Dərslə isə dilin forma və strukturlarını mənimsətməyə yönəlmişdir. [7] Autentik materiallarda natamam cümlələrə, cümlə üzvlərinin yerdəyişməsinə, həm yazılı həm şifahi nitqdə qısaltmalara, danışq dilinə xas olan vurğu, intonasiya nümunələri ilə rastlaşan tələbə dil daşıyıcısı ilə ünsiyyətə girəndə çətinlik çəkmir. Əks halda öyrədilən struktur qrammatika yalnız auditoria mühitində istifadə ilə məhdudlaşacaq. Məhz autentik materiallardan istifadə nəticəsində tələbə əmin olur ki, onun öyrəndiyi dil auditoriya mühiti ilə məhdudlaşmayacaq, real həyatla əlaqəsi var və o bu dili ünsiyyət vasitəsi kimi istifadə edə biləcək. Bu da onu dil öyrənməyə motivasiya edir.

Bir mühüm məsələni qeyd edək: Xarici dili bilmək bacarığı həmin dildə ünsiyyət qurmaq səriştəsi ilə ölçülür. Əgər tədris etdiyimiz qrammatika bu məqsədi reallaşdırmağa imkan vermirsə o zaman biz xarici dil tədrisinə verilən proqram tələbini yerinə yetirmiş sayılmırıq. Məhz autentik materiallar kommunikativ səriştəni inkişaf etdirməkdə mühüm addım sayılır.

Çox zaman tələbənin öyrəndiyi xarici dil lokal xarakter daşımaqla auditoriyadan kənara çıxma bilmir. Yəni o öyrəndiyi qrammatik materialları tətbiq edərək dil daşıyıcıları ilə ünsiyyətə girə bilmir.

Autentik materiallar müxtəlif formatlarda təqdim edilməlidir. Poemalar, şeirlər, mahnılar, dialoqlar şəkillər və s. bir- birini əvəz etməlidir. Autentik materiallar pedaqoji materiallarda olmayan fərqli dil üslubuna malik olur. Kommunikativ yanaşmada qrammatikanın induktiv yolla öyrədilməsi təkcə dərslərdən istifadə ilə həyata keçirilmir, əlavə materiallar əsas da autentik materiallardan istifadə edilir.

Dilin tədrisində autentik materialların üstünlükləri və bu materiallara olan ehtiyac tədqiqatçılar və müəllimlər tərəfindən təsdiq olunmuşdur.

Morley və Quariento qeyd edirlər ki, autentik materiallardan istifadənin əsas məqsədi tələbələrə sosial həyata hazırlamaqdır. Bir sözlə autentik materiallar

real həyatla auditoriya mühiti arasındakı boşluğu doldurmaq üçün istifadə edilir. Spelleri bu fikri təstiqləyərək qeyd edir ki, dərslərlərə əsaslanan qrammatika yalnız auditoriya mühitində əlverişli olur, lakin real İngilis dilinin istifadəsinin tələbləri müxtəlifdir. Kilickaya görə autentik materiallar real dilə təməldir. Nunan vurğulayır ki, qrammatikanın tədrisində autentik materiallardan istifadə edilməsi tələbələrə kömək edir ki dil daşıyıcıları tərəfindən istifadə edilən dil nümunələri ilə tanış olsunlar. Cim Skrivener qeyd edir ki, autentik materiallar dil öyrənməyə həvəsi olmayan, dil öyrənməklə bağlı qorxuları olan, utancaq öyrənciləri də motivasiya edə bilər. [5, 76] Baddock isə vurğulayır ki, autentik materiallardan istifadə zamanı öyrəncilərdə gələcəkdə bu dili xarici dil mühitində istifadə edə biləcəyinə dair inam formalaşır. Peacock autentik materialları auditoriya və real həyat arasında körpü hesab edir. [8]

Müəllimlər autentik materialları müxtəlif mənbələrdən əldə edirlər. Daha çox internet vasitəsilə əldə edilən materiallardan istifadə edilir. Çünki bu daha interaktiv, əl çatan və müasir materiallarla zəngindir. Autentik materialların seçilməsinə qoyulan tələblər isə bunlardır:

1. Öyrəncilərin ehtiyac və maraqları
2. Öyrəncilərin dil səviyyəsi
3. Materialın istifadə məqsədi

Quarrento və Morleydil səviyyəsi zəif olan öyrəncilər üçün autentik materiallardan istifadənin çətin olacağını vurğulayırlar. Çünki bu onlarda çaşqınlıq, motivasiya əksikliyi yarada bilər. Buna əsaslanaraq Ruddok tövsiyyə edir ki, qrammatikanın tədrisində autentik mətnlər öyrəncilər yalnız intermediate səviyyəsinə çatdıqda təqdim edilsin. Klicka və Kim vurğulayırlar ki, müəllimlər autentik materialları yalnız intermediate və advanced səviyyəsində olan öyrəncilərə təqdim etməlidir. Digər tədqiqatçılar isə tövsiyyə edirlər ki, autentik materiallar məhz dil tədrisinin ilkin mərhələsindən başlamalıdır ki, bu öyrəncilərdə dilin əsl mahiyyətini müəyyənləşdirməyə və sonlar mürəkkəb

materialların öhdəsindən gəlməyə dəstək olsun.[8,105]

Devid Nunanın fikrincə autentik materiallar dilöyrəncilərə dili ünsiyyətdə sərbəst işlətmək üçün geniş imkanlar verir. Aydın ki, qrammatikanın tədrisi 2 yolla reallaşır: deduktiv və induktiv. Deduktiv yol birbaşa qrammatik qaydanın izahı ilə başlayır. Qrammatik qayda izah edildikdən sonra tapşırıqlar edilir. Bu zaman ana dilindən istifadə edilə bilər. İnduktiv metod isə öyrəncinin fəallığına əsaslanır. Öncə nümunələr təqdim edilir, daha sonra nəzəri izah verilir. Autentik materiallarda əsasən qrammatika induktiv metodla izaha əsaslanır.

Autentik materialların istifadəsi ilə bağlı metodik tövsiyələri nəzərdən keçirdək. İngilis dilində dialoji nitq bacarıqlarının inkişaf etdirilməsində şeir və mahnı parçalarının öyrədilməsi dil proqramlarında proqramda göstərilir. Akademik Şerba qeyd edirdi ki, şeir və mahnıların öyrədilməsi nəinki qrammatik strukturun mənimsənilməsində, hətta şifahi nitq bacarıq və vərdislərinin yaradılması və formalaşdırılmasında ən vacib məsələlərdəndir. Bu öyrəncidə praktik vərdislər yaratmaqla yanaşı, dili öyrənilən ölkənin mədəniyyəti ilə tanışlıq işində mühüm hesab edilir. Qrammatik materialın şeir parçasında daha asan öyrənilməsi və daha praktik mənimsənilməsi fikri bir çox metodistlər tərəfindən qəbul olunub. [2, 51-53] Həmçinin mahnı və şeir parçalarında şifahi nitqdə istifadə edilən nitq nümunələri, modelləri olur ki, tələbələr tədricən bu nümunələrdən yerli-yerində istifadə etmək bacarığına yiyələnirlər. [1, 51]

Tələbələrin qarşılaşdığı əsas problemlərdən biri və ən mühümü onların dildə daşıyıcılarının nitqini anlaması, və onunla məhz onun danışdığı dildə öz fikrini ifadə edə bilməsidir.

Bəzən tələbənin öyrəndiyi xarici dil lokal xarakter daşımaqla auditoriyadan kənara çıxma bilmir. Yəni o öyrəndiyi qrammatik materialları tətbiq edərək dil daşıyıcıları ilə ünsiyyətə girə bilmir.

Authentik materiallar müxtəlif formatlarda

təqdim edilməlidir. Poemalar, şeirlər, mahnılar, dialoqlar şəkillər və s. bir- birini əvəz etməlidir. Autentik materiallar pedaqoji materiallarda olmayan fərqli dil üslubuna malik olduğu üçün tələbələrin ilkin mərhələlərdə çətinlik çəkməsi gözləniləndir. Kommunikativ yanaşmada qrammatikanın induktiv yolla öyrədilməsi təkcə dərsləklərdən istifadə ilə həyata keçirilmir, əlavə materiallar əsas da autentik materiallardan istifadə edilir .

Biz tələbələrin auditoriyadan kənar İngilis dili öyrənilməsinə davam etdirmək üçün bir sıra yollar təklif edə bilərik. Bu tələbələrin müstəqil dil öyrənmə bacarığını inkişaf etdirməkdə və kommunikativ qrammatikanın formalaşdırılmasında olan mühüm addımdır. Məsələn mövzumuz “Olympic Games” olubsa biz təklif edə bilərik ki, internetdən və ya digər mənbələrdən istifadə edərək daha çox məlumat toplusunlar. İdman mövzularından biz tələbələrin tədqiqat bacarıqlarını inkişaf etdirməyə yardım edə bilərik. Məsələn mövzu “Wrestling”– “Güləş” olsa tədqiqat işini belə reallaşdırma bilərik, bu mövzu bir neçə yarım mövzuya bölünə bilər: “Güləşin tarixi”, “Güləş Olimpiya oyunlarında”, “Məşhur Güləşçilər”, “Güləşdə qaydalar “və s. Tələbələr internetdən əldə etdikləri məlumatları auditoriyada paylaşsınlar və öyrənilmiş qrammatik struktur da nümunələrdə təkrar edilir.

Hekayələr: Tələbələr müxtəlif mövzuda hekayələri oxuyub öyrəndikləri qrammatik strukturun necə işləndiklərini əyani müşahidə edirlər.

Mahnılar: Mahnıların yadda qalan ritmləri qrammatik strukturu möhkəmləndirməyə imkan verir. Daniel Barber və Duncan Foord auditoriyadan kənar dili təcrübədən keçirmək üçün bir sıra təkliflər etmişlər. Məsələn, öyrəncilər istədikləri mahnıya bir neçə dəfə qulaq asaraq eşitdikləri söz və ifadələri, cümlələri yazıya və tərcümə edə bilərlər. [10, 105]

Mahnı seçimində isə müəyyən kriteriyalar nəzərə alınmalıdır. Belə ki mahnı dərslərin məzmunu ilə əlaqəli olmalıdır. Məsələn keçmiş sadə zamanın tədrisidirsə tələbələr

mahnını dinləyib keçmiş sadə zamanda olan cümlələrin altından xətt çəkirlər. Və yaxud verilmiş feilləri dinləyərək boşluqlara qoyurlar. Dinləmə və qrammatik sənəmə eyni zamanda inkişaf edir.

Videolar, filmlər dərs vəsaiti kimi nəzərdə tutulmamışdır. Bu da o deməkdir ki onlar əla autentik mənbə ola bilər. Tələbələr videoları izləyərkən diqqətli olmalı və qrammatik nümunləri şifahi dildə müşahidə etməlidirlər. Məsələn mövzu indiki bitmiş zamandırsa bu zaman formasında eşitdikləri cümlələri qeyd etməlidirlər. Tələbələr dəfələrlə Youtube videolarını və ya İngilis dilində olan proqramları izləyərək dilin bir neçə aspektini eyni zamanda inkişaf etdirmiş olurlar.

Ümumiyyətlə təklif edilir ki, dil öyrənciləri üçün müxtəlif janrlarda olan əsərlərdən ibarət kiçik kitabxana yaradılsın. Bu extensiv oxu bacarıqlarını formalaşdırmaqla qrammatikanın işlədilməsinə nəzər yetirməkdə yardım edir. Autentik materiallardan istifadə zamanı qarşılaşdığımız çatışmazlıqlar isə bunlardır:

1. Autentik materiallarda müxtəlif aksentlərlə qarşılaşa bilər tələbələr. Bu da onun başa düşülməsində və tələffüz məsələsində onlarda çətinlik yarada bilər.

2. Autentik mətnlərdəki lüğət işlək olmayan lüğət bazasından ola bilər. Qrammatik strukturlar da çox çətin ola bilər və da öyrəncilərin dilə maraq və motivasiyasını azalda bilər.[7]

3. Müəllimlər üçün öyrəncilərin dil biliklərinə uyğun materialların seçilməsi və təqdim edilməsi çətinlik yarada bilər.

Nəticə olaraq onu qeyd edə bilərik ki, istənilən halda autentik materiallar dil dərslərinin bir hissə olmalı və tələbələrə real dili təcrübədən keçirməyə imkan yaratmalıdır. Buna görə də tələbələrdə dil tədrisinin ilkin mərhələsindən autentik materiallardan istifadə vərdişi formalaşdırılmalıdır.

Ədəbiyyat

1. Karimov F., Safiyev A. Methods of teaching English in Azerbaijan. Baku, ADU, 2008

2. <http://dspace.mah.se/bitstream/handle/2043/1964/authenticandadapted.pdf>

3. Nunan, D. Second Language Teaching and Learning, Boston, Heinle & Heinle, 1999

4. Stralova E. Teaching grammar using authentic materials, Masaryk University. Brno. 2016

5. International Journal of Learning & Development, 2015, Vol.5, №3, 114-120

6. International Journal of research studies in education, 2016, Vol.5, №2, 103-116

7. P. Ur. A course in English Language Teaching, Cambridge University Press, 2012

8. J. Harmer. The practice of English Language Teaching, Pearson Education Limited, 2015

Использование аутентичных материалов при обучении грамматике на английском языке

Гулиева С. А
Азербайджанская Государственная Академия Физической Культуры и Спорта

Аннотация: Использование аутентичных материалов в преподавании грамматики английского языка актуально в современной методологии. Мы считаем, что преподавание грамматики, а также общение на иностранном языке очень важно. В то же время для достижения обеих целей требуется использование аутентичных материалов. Наша цель - научить грамматике более увлекательным, интерактивным, современным способом и достичь наших целей более практичным способом. В статье представлены результаты исследований, связанных с целенаправленным использованием аутентичных материалов и переводом студентов в реальную языковую среду.

Ключевые слова: аутентичные материалы, коммуникативный подход, индуктивный метод, дедуктивный метод,

реальные ситуации

The use of authentic materials in teaching grammar in english

Guliyeva S. A
Azerbaijan State Academy of Physical Culture and Sport

Annotation: The use of authentic materials in teaching English grammar is relevant in modern methodology. We believe that teaching grammar as well as communication in a foreign language is essential. At the same time, achieving of both goals requires the use of authentic materials. Our goal is to teach grammar in a more engaging, interactive, modern way, and to achieve our goals in a more practical way. The paper presents research findings related to the purposeful use of authentic materials and the transfer of students to the real language environment.

Key words: authentic materials, communicative approach, inductive method, deductive method, real life situations